

Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία

Ενότητα 4η: Εγκώμια και θρήνοι πόλεων
(β' μέρος)

Αναστασία Μαρκομιχελάκη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 4^η: Εγκώμια και θρήνοι πόλεων

Μάθημα 5^ο: Ενότητα 4^η (β' μέρος)

Περιεχόμενα μαθήματος

4^η Ενότητα

1. Εγκώμια της πόλης του Χάνδακα που γράφτηκαν στη διάρκεια και αμέσως μετά τον Κρητικό Πόλεμο.
2. Παρουσιάζεται το γραμματολογικό είδος του Θρήνου πόλεως και τα χαρακτηριστικά του.
3. Εξετάζονται δείγματα θρήνων για τον Χάνδακα, τα Χανιά και την Κωνσταντινούπολη.

Λέξεις-κλειδιά μαθήματος

4^η ενότητα

- Κρητικός Πόλεμος (το ιστορικό γεγονός)
- Μαρκαντώνιος Φόσκολος, *Φορτουνάτος*
- Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*
- «Γορτύνη», *Ερωτόκριτος*
- θρήνοι πόλεων
- Κωνσταντινούπολη
- τελετουργικός θρήνος
- μοιρολόι
- ερωτήσεις με το «πού»
- παραϋμνογραφικό έργο
- εκτενής παρομοίωση.

Σκοποί ενότητας 4^{ης}

4^η ενότητα

- Να κατανοήσουν οι φοιτητές τους λόγους για τους οποίους γράφεται κάθε φορά ένα εγκώμιο πόλης.
- Να εξοικειωθούν με σχήματα λόγου που χρησιμοποιούνται για να εγκωμιαστεί μία πόλη στην Κρητική Λογοτεχνία.
- Να κατανοήσουν ποια γεγονότα δημιουργούν την ανάγκη να θρηνήσουν οι ποιητές μια πόλη και με ποιους τρόπους το κάνουν.

4^η Ενότητα

Εγκώμια και θρήνοι πόλεων

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

4^η Ενότητα: Εγκώμια και θρήνοι πόλεων

Εγκώμια του Χάνδακα

Εγκώμια του Χάνδακα

- Ο Κρητικός Πόλεμος (1645-1669).
- Σε σύντομο διάστημα (1645-1648) οι Οθωμανοί κατέκτησαν όλο το νησί, και απέμεινε μόνο η πόλη του Χάνδακα και κάποια φρούρια.
- Η άλωση του Χάνδακα έγινε 21 χρόνια αργότερα.

Εγκώμια του Χάνδακα

Εικόνα 1. Άποψη των ενετικών τειχών.

Εγκώμια του Χάνδακα

Εικόνα 2. Άλλη άποψη των ενετικών τειχών.

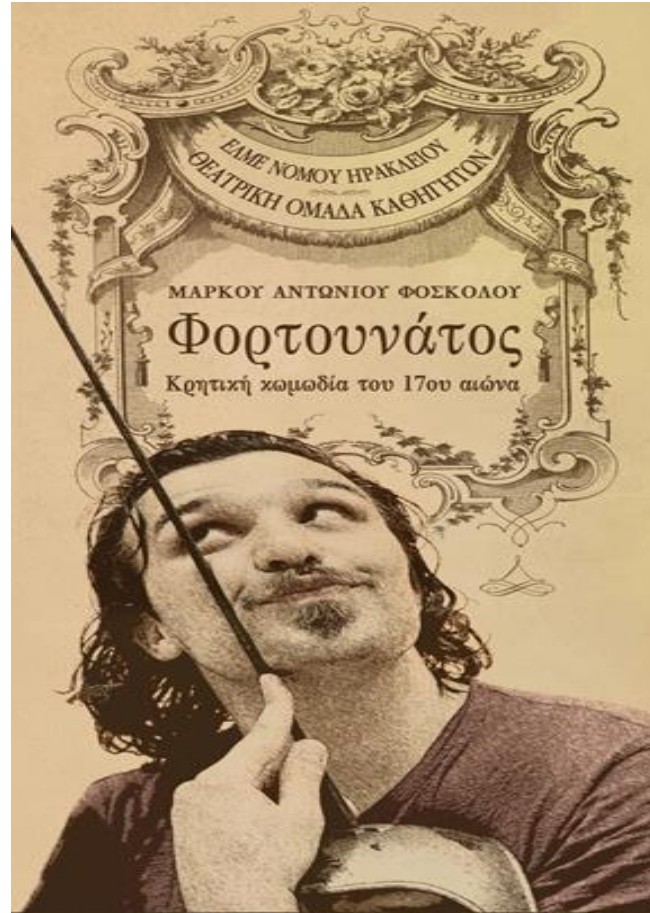

Εγκώμια του Χάνδακα: *Φορτουνάτος* του Μ. Α. Φόσκολου

- Ο βενετοκρητικός φεουδάρχης **Μαρκαντώνιος Φόσκολος**, ποιητής της κωμωδίας *Φορτουνάτος*, έζησε τα πρώτα χρόνια της πολιορκίας και πέθανε με την προσμονή της απελευθέρωσης της Κρήτης.
- ***Φορτουνάτος*, 1655.**

Εγκώμια του Χάνδακα: Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου

Εικόνα 3. Αφίσα από ερασιτεχνική παράσταση του *Φορτουνάτου*.

Εγκώμια του Χάνδακα: Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου

Εικόνα 4. Φωτογραφία από την παράσταση του *Φορτουνάτου* στο Εθνικό Θέατρο το 2009.

Εγκώμια του Χάνδακα

Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου

• Πηγή:
Μάρκος
Αντώνιος
Φόσκολος,
Φορτουνάτος

Πρόλογος, τον οποίο κάνει η Τύχη, και στο οποίο περιλαμβάνεται ένα εγκώμιο πόλης (στ. 89-130)

Μα ίντα θε να κάθομαι τώρα να σας δηγούμαι
τα παλαιά καμώματα; Ας έρθομε να δούμε
σήμεραν εις το Κάστρο σας τούτο το τιμημένο
τση Κρήτης, τόσα εξακουστό, στον κόσμο δοξασμένο
σ' άρματα κι εισέ γράμματα κι εις κάθε πράξην άλλη
παντοτινά από μιας αρχής, και τώρα με μεγάλη
δόξα η φούμη* του επλάτυνε, και ο κόσμος τη λογιάζει, (φήμη)
και όλη η Φραγκιά* τσι δύναμες τσι τόσες του θαμάζει.
(δυτική Ευρώπη)

Η Άσια, η Τράτσια* και η Άφρικα τρομάσσου (Θράκη)
τς εμπόρεσές τως βλέποντας πώς τς έκαμε να χάσου,

Εγκώμια του Χάνδακα: Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου.

- Πηγή: Μάρκος Αντώνιος Φόσκολος, **Φορτουνάτος**. και ο Τούρκος τ' άνομο σκυλί τρομάραν έχει τόση που πλιο του δεν αποκοτά* αποκάτω να σιμώνει, (δεν τολμά) γιατί θυμάται τα παλιά, και τρέμει και φοβάται, και ακόμη τα 'παθε στη γη και εις πέλαγος θρηνάται, και τότε περιτρέχουσι στα ερχόμενα* λογιάζει, (στο μέλλον) και μετανιώνει από καρδιάς, κλαίγει και αναστενάζει. Εκείνο το ψοματινό και το μισό φεγγάρι*, (ενν. η οθωμανική ημισέληνος) που 'γέρθη κι εσηκώθηκε μ' έτοια μεγάλη χάρη απ' τη μεριά της Σύθιας* της άπονης, κι εσάσε* (Σκυθία / τακτοποιήθηκε) κι επλάτυνε γιαμιά γιαμιά και όλο τον κόσμο επιάσε, θέλει απομείνει σκοτεινό γοργό και θαμπωμένο,

Εγκώμια του Χάνδακα: Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου

- Πηγή: Μάρκος Αντώνιος Φόσκολος, **Φορτουνάτος** και μ' έκλειψη παντοτινή να στέκει μαυρισμένο, γιατί απού τη Βενετιά και όλη τη Χστιανοσύνη νέφη θολά θέλου γερθεί με τόση κακοσύνη και του πελάγου και τση γης, κι επώδε να γυρίσου τη λαμπιρότη την πολλήν απόχει να του σβήσου, καθώς απάνω εις τς ουρανούς ευρίσκεται γραμμένο απού το χέρι του Θεού, και ίτσι αποφασισμένο. Χαρά λοιπόν αμέτρητη όλοι σας καρτερείτε, και εισέ λιγούτσικο καιρό τη λευτεριά θωρείτε. Μα ο νους μου επαραπέρασε κι εφήκα τα δηγούμου· μα τώρα στην αθιβολή* γυρίζω πάλι απού 'μου. (διήγηση)

Εγκώμια του Χάνδακα: Φορτουνάτος του Μ. Α. Φόσκολου

- **Πηγή:** Μάρκος Αντώνιος Φόσκολος, **Φορτουνάτος**
*Πόσοι ανθρώποι σήμερο στη χώρα σας ετούτη
βρίσκονται εις αξιότητες κι εισέ μεγάλα πλούτη,
απού 'σανε πολλά φτωχά και άτιμα* γεννημένοι, (ταπεινά)
και από αίμα χαμηλό και ταπεινό εβγαμένοι;
Τούτοι για να 'νιαι πρόθυμοι, να μη βαριούνται κόπο,
μα να γλακούσι* εδώ κι εκεί γλήγοροι εις κάθε τόπο,
(να τρέχουν)
αφέντες να δουλεύασι μεγάλους, απού ορίζα,
ταχιά και αργά, και ανάπαψη κιαμιά δεν εγνωρίζα,
θωρώντας τσι τέτοιας λοής κι εγώ ειδάρισά τσι*,
(τους βοήθησα)
και στην κορφή τση σβίγας* μου, σα βλέπετε, έβαλά τσι.
(ο τροχός της Τύχης)*

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- 1681: Τυπώνεται στη Βενετία ο *Κρητικός Πόλεμος* του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή.
- Περίπου 12.000 στίχοι.

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

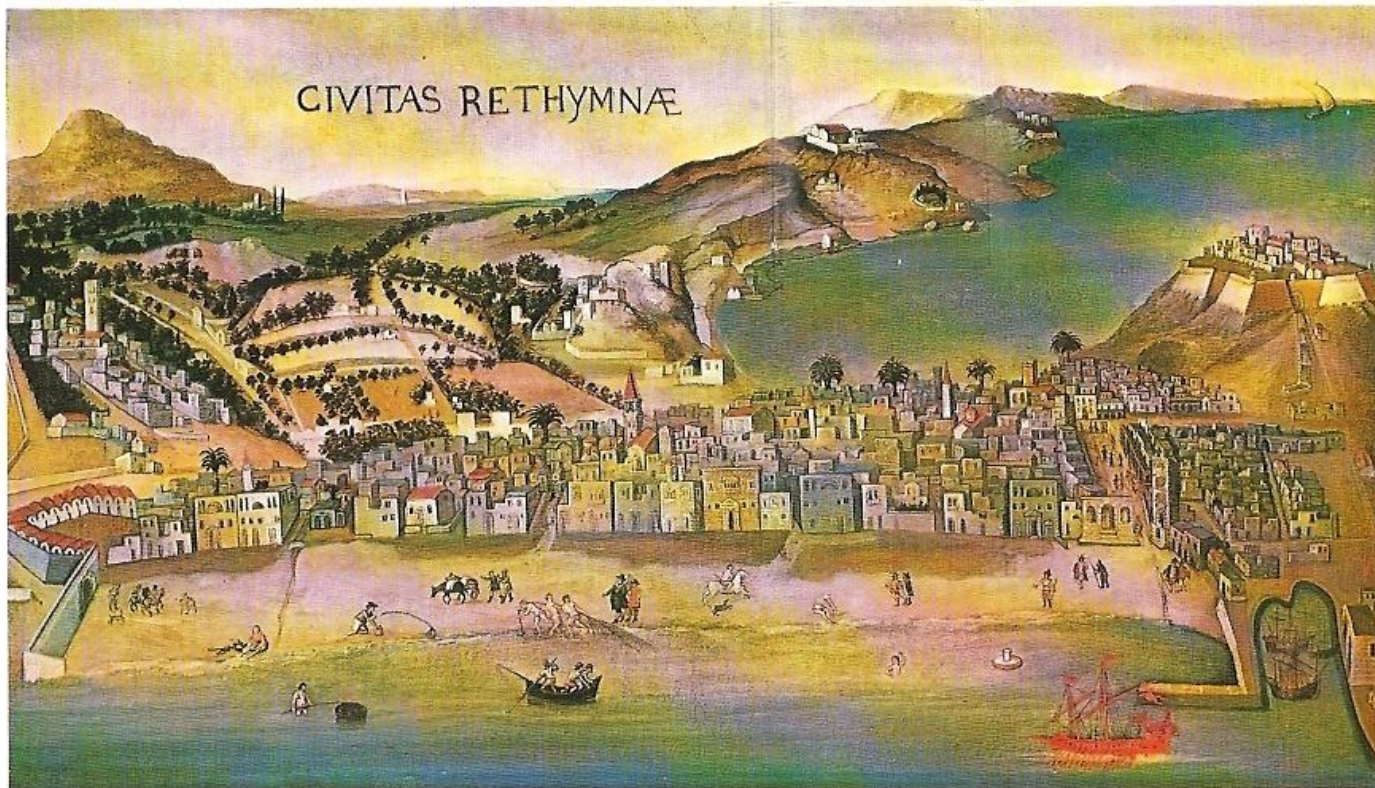

Εικόνα 5. Το εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του *Κρητικού Πολέμου* του Μπουνιαλή (1681).

Εγκώμια του Χάνδακα: Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

Εικ. 1

Εικόνα 6. Το Ρέθυμνο στις αρχές του 17ου αιώνα.

Εγκώμια του Χάνδακα

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκίτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.

Ο ποιητής αναλογίζεται πώς να περιγράψει έναν τέτοιο μεγάλο πόλεμο:

Ποια χέρα γρηγορότρεχη, με δίχως να σκοντάψει, να δηγηθεί τα βάσανα του Χάντακος, να γράψει, ή ποιων φρονίμων λογισμός ή ποιητές μεγάλοι, ή φιλοσόφων μάθησις, ογιά ν' αναθιβάλει* (να αφηγηθεί)

μάχην είκοσι δυο χρονών και τες ματοχυσίες, το χαλασμόν οπού 'καμε μέσα στες εκκλησίες; (231, 6-11)

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

Η πόλη μονολογεί και εγκωμιάζει τον εαυτό της:

Εγκώμιο των τειχών

«Χάντακας τώρα κράζομαι και Κρήτης τιμημένη,
γιατ' είμαι απού τσ' Αγαρηνούς πλήσα πολεμημένη,
οπού μού δώκαν πόλεμο και τα τειχιά μου ρίξα
του Μαρτινέγκο, του Γεζού, *μα οι πόρτες δεν ανοίξα*.
Κι απάνω ανεβήκασι για να με κυριέψου,
κι όλη να με σκλαβώσουσι και να μηδέ μισέψου·
κι αδυνατά χουγιάζασι ογιά να φοβηθούνε,
να μπούσινε στα κάτεργα* γή να παραδοθούνε, (πλοία)
κι όλους να τους φονεύσουσι, έτσι λογιάζαν τότες,
να μασέ καταλύσουνε σαν και τους Ρεθυμνιώτες.

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

Εγκώμιο των τειχών

Μα οι στρατηγοί μου ετρέξανε και κάτω τους κρεμίσια με πόλεμον αμέτρητο, κ' αίμα πολύν εχύσα. ...» (299, 8-19)

Πρόκειται για τους **προμαχώνες Μαρτινέγκο** (όπου βρίσκεται ο τάφος του Νίκου Καζαντζάκη) **και Ιησού** (που η αντίστοιχη πύλη του ονομάζεται σήμερα «Καινούργια Πόρτα»).

Εγκώμια του Χάνδακα

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή.

Εικόνα 7. Ο προμαχώνας Μαρτινιέγκο.

Εγκώμια του Χάνδακα: Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

Εικόνα 8. Η πύλη Ιησού (“Γεζού”).

Εγκώμια του Χάνδακα: Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

Εικόνα 9. Κωπηλάτες σε γαλέρα (τρισδιάστατη αναπαράσταση).

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

«Ως δέκα χρόνοι πάσινε που μ' έχου σφαλισμένη
κι ολημερνίς με πολεμού Τούρκοι καταραμένοι.
Μια μάχη δεν ακούστηκε ωσάν την εδική μου
και πόσες πλήσες λουμπαρδιές* επήρε το κορμί μου!
(βολές με κανόνι)

Γιατί σε μόσχο μ' έχουνε απάνω καθισμένη
κι ο Άγιος Μάρκος με κρατεί κ' έχει με αγκαλισμένη·
και βρίσκεται στες πόρτες μου και βλέπει την αυλή μου,
να μηδέν έμπουν οι εχθροί να πάρου την τιμή μου.
Κι ολημερνίς με πολεμού κι οληνυκτίς με δέρνου,
μα οι άρχοντες της Βενετιάς έρχονται και με γιαίνου.
Καλά κι αν θ' αποθαίνουσι, πάσινε τιμημένα,
και χύνουσι το αίμα τως για όνομά μου εμένα.

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

Κόφτεται η πέτρα με σκοινί, το σίδερο σηπιέται*,
(σκουριάζει)

και χαρακώνει το νερό, κι άνθρωπος καταλυέται·
ζώα, πουλιά σκοτώνονται, τα ψάρια κυνηγούσι,
λιοντάρια κι άγρια θεριά με τέχνες τα νικούσι.

*Μα, τέχνες, τί να δηγηθώ σ' ό,τί 'χει το κορμί μου,
σ' ό,τί 'χουν οι σολντάδοι μου, ακόμη κ' οι εχθροί μου; ...»*
(354, 9-26)

Εγκώμια του Χάνδακα: Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

Εικόνα 10. Στόμιο πηγαδιού χαραγμένο από σκοινιά.

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- **Πηγή:** Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669.**
«... και μόνια μη μ' αφήσετε την πολυαγαπημένη, την Κρήτη σας τη θαυμαστή, το θαύμασμα του κόσμου, οπού 'στε μετά λόγου μου κ' ήτονε στολισμός μου. ...» (551, 14-16)

«... στη χώρα την αδυνατή κ' εις την αντρειωμένη, της Κρήτης τ' ομορφότατο Κάστρο το φημισμένο οπού στα πέρατα της γης κράζεται τιμημένο, ...» (554, 8-10)

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

Εγκώμιο των κατοίκων:

1. «... Ώφου, πού 'ν' τόσοσ μου λαός, πού 'ν' τόσοι πλούσοι ανθρώποι,

πού 'ν' οι δασκάλοι κ' οι σοφοί; ... (555, 23-24)

2. Ρωμαίοι αγαπημένοι μου, κι ανάπαψη του νου μου, καύχηση του στομάτου μου κι ολπίδα του κορμιού μου, γιάντα θε να μου φύγετε, γιάντα θα μ' αρνηθήτε; (556, 15-17)

3. Κι αφέντες μου επίλοιποι, κ' εσείς να μου θυμάστε, (557, 23)

4. Άρχοντες εκλαμπρότατοι, για μένα τυραννάστε ...» (558, 3)

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669.**

Εγκώμιο των κατοίκων:

Από τον 19^ο μονόλογο της πόλης:

«... το πως μ' εδώκαν των Τουρκώ κ' έμεινα σκλαβωμένη, η Κρήτης η περίφημη, η παντοδοξασμένη. ... (564, 19-20)

Η καύχηση των Κρητικών έπεσε κ' εσκλαβώθη» ... (565, 17)

Εγκωμιαστικές αναφορές από τον αφηγητή και από τον σουλτάνο:

Ω Κάστρο μου περίδοξο, τάχατες όσοι ζούνε,
τάχατες να σε κλαίσινε και να σ' αναζητούνε;
Έπρεπε όλ' οι Καστρινοί μαύρα για να βαστούσι,
να κλαίγουνε καθημερινό κι όχι να τραγουδούσι.

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669 του Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλή

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, **Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669**.

Εγκώμιο των κατοίκων:

άντρες, γυναίκες και παιδιά και πάσα κορασίδα να δείχνουν πως εχάσανε τέτοιας λογής πατρίδα. (573, 21-26)

«... Το Μέγα Κάστρο τ' όμορφο, το δυνατοκτισμένο, μού δώκανε στο χέρι μου και τώρα μέσα μένω.

Τώρα λογούμαι βασιλιός, ρώτα μπορά καυχούμαι πως τέτοιον άξιο νησί στα χέρια μας κρατούμε»... (577, 23-26)

Στους χίλιους εξακόσιους εννέα και εξήντα, εις έξι μήνες λείποντας να φτάξει εβδομήντα, εις τας οκτώ του Σεπτεμβριού το Κάστρο τού 'χαν δώσει, τον φημισμένο Χάνδακα ... (579, 23-26)

Εγκώμια του Χάνδακα:

Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου

- Πηγή:
Βιτσέντζος
Κορνάρος,
Ερωτόκριτος,
κριτ. έκδ.
Στυλιανός
Αλεξίου,
Ερμής, Αθήνα
42000.

Ένα απρόσμενο εγκώμιο του Χάνδακα, ένα εγκώμιο που δεν συνδυάζεται με θλιβερά γεγονότα:

Η εγκιβωτισμένη ιστορία του Χαρίδημου (Β' Μέρος):

Μαύρο φαρί, μαύρ' άρματα και μαύρο το κοντάρι,
μαύρη ήτονε κ' η φορεσά τουνού του καβαλάρη·
αντρειωμένος, δυνατός κ' εις τ' άρματα τεχνίτης
κ' εγίνη κι αναθράφηκεν εις το νησί της Κρήτης·
τη χώρα την εξακουστή, την όμορφη Γορτύνη,
όριζε κι αποφέντευγεν αυτός, την ώρα κείνη. (B 585-590)

Εγκώμια του Χάνδακα: Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου

Εικόνα 11. Ερείπια της αρχαίας πόλης της Κρήτης Γόρτυνος. Η «Γορτύνη» του Ερωτόκριτου δεν είναι η Γόρτυνα, αλλά ο Χάνδακας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

6^η Ενότητα: Εγκώμια και θρήνοι πόλεων

Εγκώμιο της Αθήνας

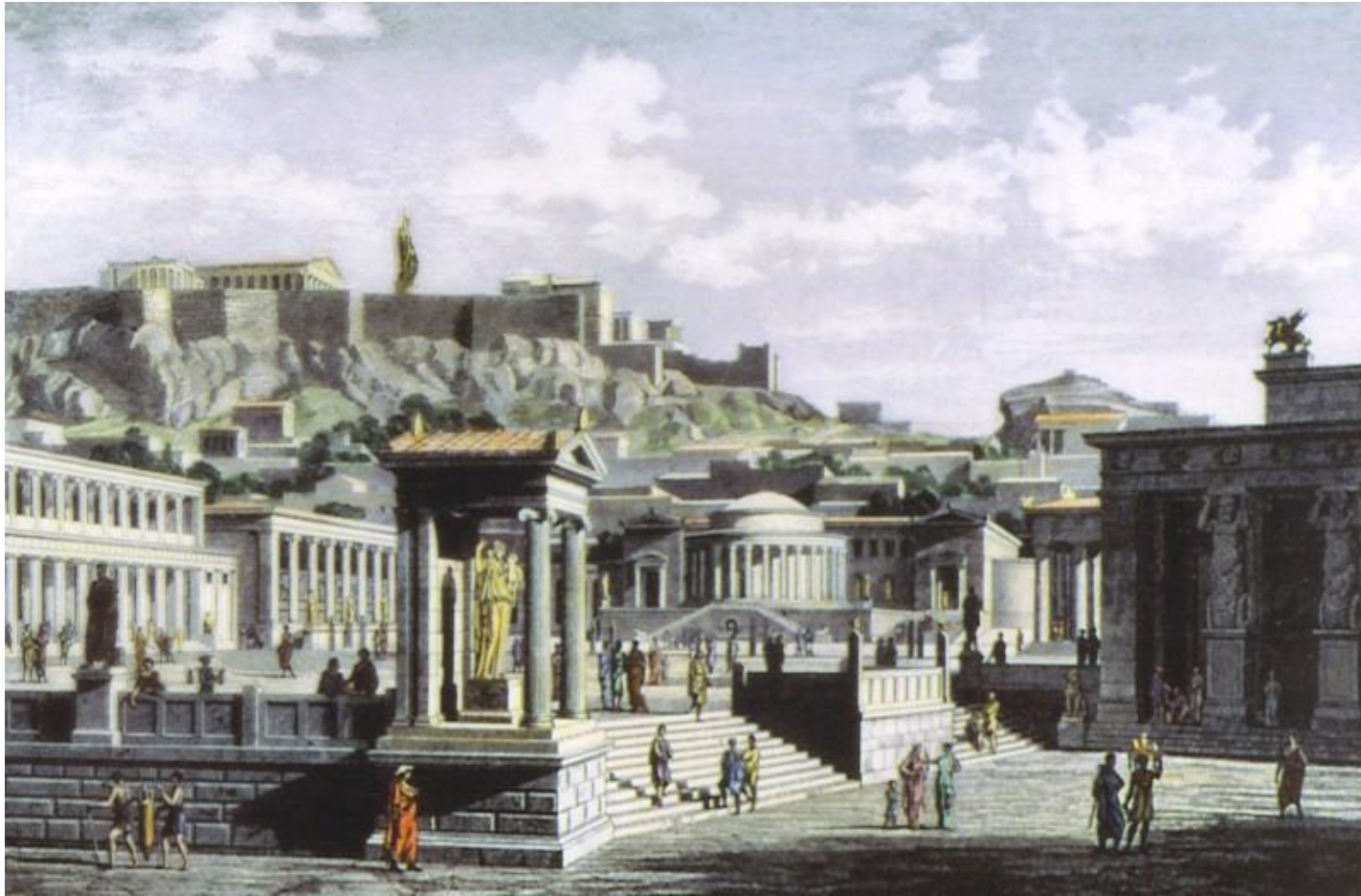
Εγκώμιο της Αθήνας:

Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου

- Πηγή: Βιτσέντζος Κορνάρου, **Ερωτόκριτος** (42000). και το εγκώμιο της αρχαίας Αθήνας (Α' Μέρος):
... εις την Αθήνα που ήτονε τση μάθησης η βρώσις και το θρονί της αφεντιάς κι ο ποταμός της γνώσης.
Ρήγας μεγάλος όριζε την άξα χώρα εκείνη ... (Α25-27)

Εγκώμιο της Αθήνας: Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου

Εικόνα 12. Η αρχαία Αθήνα.

6^η Ενότητα: Εγκώμια και Θρήνοι πόλεων

Θρήνοι πόλεων (Χάνδακας, Κωνσταντινούπολη, Χανιά)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας – Κωνσταντινούπολη

- Η Άλωση της Πόλης προσέθεσε ένα καινούργιο κεφάλαιο στη Νεοελληνική γραμματεία: τους Θρήνους.
- Ο παλαιότερος θρήνος για πόλη (την Τροία) υπάρχει στην *Ιλιάδα*. Επίσης στην αρχαιοελληνική τραγωδία, σε ελληνιστικά επιγράμματα, ρητορικές μονωδίες της ύστερης αρχαιότητας, βυζαντινοί θρήνοι για την Αντιόχεια και την άλωση της Πόλης από τους Σταυροφόρους.
- Έχουν σωθεί **7 έμμετροι Θρήνοι** σε δημώδη γλώσσα για την **Κωνσταντινούπολη** (1453), από ένας για τη **Θεσσαλονίκη** και την Αθήνα, δύο για την **Κύπρο** (1571), και ένας για τον **Χάνδακα** (1669).
- Θρήνοι όμως βρίσκονται και ενσωματωμένοι σε μεγαλύτερα έργα, και συχνά συνδυάζονται με το εγκώμιο της αντίστοιχης πόλης.

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μανόλης Σκλάβος, *Της Κρήτης ο χαλασμός [Η Συμφορά της Κρήτης]*, επιμέλεια Τ. Μαρκομιχελάκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη 2014.

- Σκηνή τελετουργικού θρήνου (βλ. Margaret Alexiou, *Ο τελετουργικός θρήνος στην ελληνική παράδοση*, επιμ.-μτφρ. Δ.Ν. Γιατρομανωλάκης – Π.Α. Ροϊλός, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2008, σ. 152-175):

Είδα μανάδες και παιδιά να 'βρουν σιν πλακωμένα,
αντρόγυνα πολύτιμα κακοθανατισμένα,
άρχοντες πολυτίμητους, παιδιά κανακεμένα,
αρχόντισσες να δέρνονται, κοράσια αναπλεγμένα,
και μια να λέγει: «Αφέντη μου, και πού 'σαι εδά, πατέρα;»
και άλλη να λέει: «Μανίτσα μου, κερά μου και μητέρα!».
Και από τον τόσον σκοτασμόν επήραν φόβον μέγαν,
δεν εγυρεύαν πράγματα, μόν' οδυρμόν, κι εφεύγαν·
άρχοντες, πλούσιοι και πτωχοί, όλοι μαζί εκλαίγαν
κι εσύρναν γένια και μαλλιιά και «οϊμέ» ελέγαν. (27-36)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μανόλης
Σκλάβος, *Της
Κρήτης ο
χαλασμός [Η
Συμφορά της
Κρήτης]*.

Μία εναργής, **εκτενής παρομοίωση**:

Ωσάν το ρίφι* όντε πιαστεί και θρηνιστεί και βάξει, (κατσίκι)
όντε το πιάσει ο βοσκός και θέλει να το σφάξει,
έτσι ο λαός εφώναζε πως μας καταποντίζει
και μ' αγανάκτηση πολλή ο Θεος μασε βυθίζει. (39-42)

Η προκατάληψη εναντίον των Εβραίων υποχωρεί:

...οπ'όκαψε την χώρα μας και των εβραίων ο πόνος.

Τίς άνθρωπος να 'χεν ιδεί τον θρηνισμόν τον τόσον,
καλά και αν είναι άλλης φυλής, να μην θλιβεί καμπόσον; (62-
64)

Η **προσωποποίηση** στην υπηρεσία του θρήνου:

Πόρτα δεν ήτονε ανοιχτή, αμ' όλες κλειδωμένες,
οι γειτονιές αλάλητες και παραπονεμένες. (65-66)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μανόλης
Σκλάβος, *Της
Κρήτης ο χαλασμός*
[*Η Συμφορά της
Κρήτης*].

Θρήνος για συγκεκριμένους κατοίκους:

Τον Μακαρέλα εβγάλασιν με την αρχόντισσά του
ασούσσουμους, αγνώριμους από τον Άδη κάτου,
κι εγίνη μέγας θρηνισμός στ' αντρόγυνον εκείνον. (103-105)

Κι edώσαμεν δοξολογιά όλη την εβδομάδα
με κλάηματα, με επιστροφή εις την Αγιάν Τριάδα. (115-116)

Ο θρήνος του ποιητικού υποκειμένου που απευθύνεται στην
προσωποποιημένη πόλη:

«Ω Κρήτης, τίς να σ' το 'χεν πει edέτις να χαλάσεις
και τα παλάτια τα ψηλά με μια ροπή να χάσεις;
Ω Κρήτης, τρέμω να το πω εκείνο που τυχαίνει,
το κάλλος που 'χες π'όναι το κι είσ' έτσι χαλασμένη;
Και τίς τον εξεστόλισε τον στολισμόν σου, Κρήτη,
και δεν απόμεινεν γερό έξω και μέσα σπίτι; ...» (169-174)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μανόλης
Σκλάβος, *Της
Κρήτης ο χαλασμός*
[*Η Συμφορά της
Κρήτης*].

Ο θρήνος για τον Χάνδακα γίνεται οικουμενικός:

«Κρήτης!», φωνάζουν τα πτωχά, γιατί δεν έχουν σπίτι,
και περπατούν και κλαίγουσιν τον χαλασμόν σου, Κρήτη.
Κρήτη, το τόσο σου κακό θλίβεται ο κόσμος όλος,
και περιπλέον πρικαίνεται της Βενετιάς ο στόλος.

Όλα τα κάστρη κλαίγουσιν, Κρήτη, τον χαλασμόν σου,
ώς την Φιλάντρα* εδιάβηκεν ο πόνος ο δικός σου,

(Φλάνδρα)

διατί τον κόσμο επότιζες ωσάν πηγή και βρύση
και τ' όνομά σου ακούγετον Ανατολή και Δύση». (199-205)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681),
επιμέλεια
Στυλιανός
Αλεξίου – Μάρθα
Αποσκήτη,
εκδόσεις στιγμή,
Αθήνα 1995.*

Η πόλη, και όχι οι κάτοικοί της, θρηνεί η ίδια για τον εαυτό της:

«Μαντατοφόρο συντηρώ* συχνιά συχνιά και μπαίνει
(βλέπω)

τσ' αγάπες* να 'πογράψουνε για με τη λυπημένη.
(συνθήκες ειρήνης)

Ώφου, κι ας ήθελε γενή σε χρόνους περασμένους,
πρι χάσω τόσοις άρχοντες άξιους και μπιστεμένους.
Σε τούτο το πολλά πρικύ μαντάτο που γροικήσα
τ' αυτιά μου τση βαριόμοιρης, τα μέλη μου εχωρίσα.

Πώς θέλου να με δώσουνε και πώς μπορά μιλήσω;

Το θάνατον αποζητώ νά 'λθει να ξεψυχήσω». (540, 24 - 541, 4)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681).*

Σκηνή **τελετουργικού θρήνου:**

*Μα κλαίγανε κ' εδέρνουνταν το πράμα τως να χάσου,
τη χώρα ν' αρνηθούσινε και Τούρκοι να την πιάσου.*

*Εσκίζασι τα ρούχα τως κ' εράγην η καρδιά τως
θωρώντας την ελπίδα τως πως φεύγει από κοντά τως.*

*Κλαίσι, λυπούνται, δέρνουνται μα 'λπίδα άλλη δεν είναι,
μόνο το γληγορότερο τες βάρκες να ευρούνε. (546, 3-8)*

Αποκλιμάκωση θρηνητικών εκδηλώσεων:

*Με θρήνους κι αναστεναγμούς και λύπηση και πρίκα
το χαλασμό των εκκλησιώ πάσα κιανείς εγροίκα. (547, 27-28)*

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681).*

Ίντα κακό στο Χάνδακα έγινε και εστάθη
και τίς να το 'θελεν ειπεί τέτοιας λογής να πάθει!
Κλάψε, Αβιμέλεχ και Βαρούχ, θρηνήσου Ιερεμία¹,
γιατ' είδαμε το Χάνδακα σε πλήσαν εζημία.
Οι εκκλησές θ' αλλάξουνε και θα γενούν σμαΐδες*, (τζαμιά,
τεμένη)
κι αντίς δασκάλους και σοφούς, θα μπούσινε τζαμήδες.
Χόρτα και δέντρη και κλαδιά και φύλλα ας δακρύσου
στο χαλασμό σου, Χάνδακα, κ' εις την κατάστασή σου.
(547, 23 – 548, 4)

¹Ο θρήνος του Ιερεμία έχει ως ιστορική ρίζα και αφορμή την καταστροφή της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους το 586 π.Χ.

Οι **Θρήνοι Ιερεμίου** χωρίζονται σε πέντε Ωδές, οι οποίες αντιστοιχούν στα πέντε κεφάλαια του ομώνυμου βιβλίου της Παλαιάς Διαθήκης (*Ιερεμίας*).

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681).*

Αποστροφή της πόλης σε ολόκληρη τη φύση, να θρηνήσει για την άλωσή της:

*«Κλαίτε με, φίλοι και δικοί, κλαίτε με την καημένη,
κλαίτε με, όλ' οι Χριστιανοί, την παραπονεμένη!
Γης και φωτιά και το νερό, συγκλάψετε με ομάδα
και, ουρανέ, την όψη σου σκέπασε με μαγνάδι*.
(μαντίλι, πανί)*

Και τ' αστραποβροντίσματα το νέφαλο ας παίξει
να σκοτιστεί ο ήλιος, σ' εμένα να μη φέξει!

*Κλαίτε με, βρύσες, ποταμοί, λίμνες κι ορυάκια κι όλα,
όρη και κάμποι και βουνά, ρόδα και πάσα βιόλα!*

Με δάκρυα κλαίτε σήμερα, λουλούδια μυρισμένα
και κάμποι ανθοστόλιστοι και δέντρη μου ανθισμένα!

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681).*

Κλαίτε με, τ' άστρα τ' ουρανού, τα νέφη, το φεγγάρι,
όλ' οι πλανήτες, κ' η Πιλιά πρίκα για μένα ας πάρει!
Ήλιε, το φως σου σήμερα σε σκότος ας γυρίσει,
ογιά σημάδι, να σε δου σ' Ανατολή κ' εις Δύση,
για να γνωρίσουν πως εγώ ευρίσκομαι στο τέλος,
να κλάψουν όσοι με 'δασι, με της καρδιάς το μέλος.
Μηδέ γενούσι πωρικά· βότανα, ξεραθήτε
στα τόσα πλήσα βάσανα οπού σ' εμέ θωρείτε,
το πως μ' edώκα των Τουρκώ, το πως μ' επαράδώσα
στα χέρια των Αγαρηνώ και το σταυρόν ελειώσα!
Ας κλαίγει και το πέλαγος, τα ψάρια ας χωστούσι*, (ας
κρυφτούν)
κι ό,τι κι αν έχει μέσα του για λόγου μου ας θλιβούσι.

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Μαρίνου
Τζάνε Μπουνιαλή
*Ο Κρητικός
Πόλεμος (1681).*

Τα κτήνη κι όλα τα ῥπετά ας κλάψουν οδιά μένα,
όσα στην Κρήτη κατοικούν τα πολυπρικαμένα.
Ας κλάψουνε και τα πουλιά, πέρδικες και τρυγόνια,
τ' αηδόνια κι όσα κιλαδούν κι όλα τα χελιδόνια·
φωτιά κι αέρας και νερό κ' η γης η πλουμισμένη,
ο ουρανός, τα κτίσματα, κι ανθρώποι πλουτισμένοι,
στην πρίκα μου τη σημερινή, ογιά να τηνέ δούσι,
την πλήσα και την άδικη, για να με λυπηθούσι». (551, 21 - 552,
24)

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Παλαιά
Διαθήκη,
Γένεσις, Α 1-25.

ΕΝ ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. 2 ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. 3 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς. 4 καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν· καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. 5 καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. 6 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀνὰ μέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. καὶ ἐγένετο οὕτως. 7 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος. 8 καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν, καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα.

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Παλαιά
Διαθήκη,
Γένεσις, Α 1-25.

9 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά. καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ **ξηρά**. 10 καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὴν ξηρὰν γῆν καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. 11 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως. 12 καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ **βοτάνην χόρτου** σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίότητα, καὶ **ξύλον κάρπιμον** ποιοῦν καρπόν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. 13 καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τρίτη.

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Παλαιά
Διαθήκη,
Γένεσις, Α 1-25.

14 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἡμέρας καὶ εἰς ἔνιαυτούς· 15 καὶ ἔστωσαν εἰς φαῦσιν ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο οὕτως. 16 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσων εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας. 17 καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς 18 καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός καὶ διαχωρίζειν ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν. 19 καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη. 20 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο οὕτως.

Θρήνοι πόλεων: Χάνδακας

Πηγή: Παλαιά
Διαθήκη,
Γένεσις, Α 1-25.

21 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά. 22 καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς. 23 καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη. 24 Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα καὶ ἐρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος. καὶ ἐγένετο οὕτως. 25 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος, καὶ τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν καὶ πάντα τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλά.

Θρήνοι πόλεων: Κωνσταντινούπολη

Πηγή: Γεώργιος
Ζώρας,
*Βυζαντινή
ποιήσις*,
Εκδόσεις
Ζαχαρόπουλος,
Αθήνα 1956
(Βασική
Βιβλιοθήκη, 1).

Πλανήται, μη ανατείλετε τον κόσμον να φωτήτε·
εις Πόλης τα περίγυρα μη λάμψετε, μη σταθήτε,
μη ματωθούν οι ακτίνες σας, 'ς το αίμα των Ρωμαίων.
'Ηλιε, πλανήτα τ' ουρανού, ποσώς μη ανατείλης,
'ς της Πόλης τα θεμέλια πρόσεχε να μη κλίνης ...

(*Άλωσις Κωνσταντινουπόλεως*, στ. 406-410)

Θρήνοι πόλεων: Κωνσταντινούπολη

Πηγή: Ανακάλημα
της
Κωνσταντινούπολης,
επιμέλεια Εμμ.
Κριαράς, Ινστιτούτο
Νεοελληνικών
Σπουδών [Ίδρυμα
Μανόλη
Τριανταφυλλίδη],
Θεσσαλονίκη 2014,
σ. 24.

Ήλιε μου, ανάτειλε παντού, σ' ούλον τον κόσμον φέγγε
Κι έκτεινε τας ακτίνας σου σ' όλην την οικουμένη·
κι εις την Κωνσταντινούπολην, την πρώτη φουμισμένην
και τώρα την Τουρκόπολην, δεν πρέπει πιο να φέγγεις. (στ.
57-60).

Θρήνοι πόλεων: Κωνσταντινούπολη

Πηγή: Γεώργιος
Ζώρας, *Βυζαντινή
ποιήσις*, Εκδόσεις
Ζαχαρόπουλος,
Αθήνα 1956
(Βασική
Βιβλιοθήκη, 1).

Εσείς, βουνά, θρηνήσετε και, πέτραι, ραγισθήτε,
και ποταμοί φυράσετε και βρύσες ξεραθήτε,
διότι εχάθη το κλειδί όλης της οικουμένης,
το μάτι της Ανατολής και της χριστιανοσύνης·
κ' εσύ, σελήνη του ουρανού, την γην μην την φωτίσης,
κ' εσείς, νερά τρεχάμενα, σταθήτε, μη κινήσετε,
και θάλασσα βρυχήσθητι την συμφοράν της Πόλης.

(*Θρήνος της Κωνσταντινουπόλεως*, στ. 3-9)

Θρήνοι πόλεων: Χανιά

Εικόνα 13. Χάρτης της πόλης των Χανίων κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας.

Θρήνοι πόλεων: Χανιά

Πηγή: Άνθιμος
(Ακάκιος)
Διακρούσης, *Ο
Κρητικός Πόλεμος*,
κριτ. έκδ.
Στέφανος
Κακλαμάνης,
ΜΙΕΤ, Αθήνα
2008.

Θρήνοι στον *Κρητικό Πόλεμο* του Διακρούση

Ο Άνθιμος-Ακάκιος Διακρούσης ήταν Επτανήσιος μοναχός. Έγραψε μία έμμετρη εξιστόρηση του Κρητικού Πολέμου, αλλά μόνο για τα γεγονότα των Χανιών. Το έργο του αποτέλεσε πηγή για τον Μπουνιαλή.

Ήλιε, κρύψον σου το φως, και κλαύσατε, τα δένδρα,
την Κρήτη την περίφημον, που ήτον κυρά κι αφένδρα,
τα νέφη, μηδέ βρέξετε, η γη μηδέ βλαστήσει,
Και τα βοτάνια του αγρού κανένα μην ανθίσει.

Θρήνοι πόλεων: Χανιά

Εικόνα 14. Χαλκογραφία της πόλης των Χανίων κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας.

Θρήνοι πόλεων: Χανιά

Πηγή: Άνθιμος
(Ακάκιος)
Διακρούσης, *Ο*
Κρητικός Πόλεμος,
κριτ. έκδ.
Στέφανος
Κακλαμάνης,
ΜΙΕΤ, Αθήνα
2008.

(συνέχεια)

τα πετεινά του ουρανού κι αυτά μην κελαδήσουν,
όλα, τα πάντα θλιβερά να κλάψουν, να θρηνήσουν·περβόλια,
βρύσες, ποταμοί και δρόμοι σφαιλιστείτε,
κάμποι, λαγκάδια, πετρωτά, όλα σας λυπηθείτε
και γοερώς θρηνήσατε σ' αυτήν την αδικία,
πως εσκλαβώθη άδικα, χωρίς καμιάν αιτία. (1125-1134)

Θρήνοι πόλεων

- Πηγή: Γεώργιος Ζώρας, *Βυζαντινή ποίησης*, Εκδόσεις Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1956 (Βασική Βιβλιοθήκη, 1).

Παράλληλα κείμενα:

Πρβλ. *Άλωσις Κωνσταντινουπόλεως*

Ω Ρωμαίοι ευγενικοί, πού είν' η παρρησιά σας;
πού είν' το κράτος; Πάλι δε πού είν' η αυθεντιά σας,
η κοσμοκρατορία σας και η μεγάλη δόξα;
Πού η γνώσις η άμετρος, φρόνησις η μεγάλη, ... (73-76)

Πού 'ναι λοιπόν τα λείψανα, πού αι αγίαι εικόνες;
Η Οδηγήτρια η κυρά, η δέσποινα του κόσμου; ... (136-137)

Θρήνοι πόλεων

- Πηγή: Γεώργιος Ζώρας, *Βυζαντινή ποίησης* (1956).

Παράλληλα κείμενα:

Πρβλ. *Άλωσις Κωνσταντινουπόλεως*

Οι ύμνοι πού 'ναι το λοιπόν και πού αι ψαλμωδίαι;
Και πού είν' οι δομέστικοι, η μελωδιά αγγέλων,
ο ύμνος της αγιάς Σοφιάς, οι μυρωδιές, θυσίες;
Τι εγένετο η ψαλτική, οι καλές προσωδίες;
Πού έναι οι φιλόσοφοι, ρητορικοί Ρωμαίοι;
Πού οι νηστειές Ρωμαίων τε, παπάδων, ηγουμένων,
νέων, γερόντων αληθώς, ομού δε και Λατίνων; (146-152)

Θρήνοι πόλεων

Πηγή: Guy
Saunier, *Ελληνικά
δημοτικά
τραγούδια. Τα
μοιρολόγια*, εκδ.
Νεφέλη, Αθήνα
1999, σ. 262-266.

Βλ. και Ν. Ι.
Πολίτου, *Εκλογαί
από τα τραγούδια
του ελληνικού
λαού*, ό.π., αρ.
203.

Παράλληλα κείμενα:
Δημοτικό μοιρολόι.

Πού πας ασήμι να χαθείς, λογάρι να χαλάσεις
πού πας χρυσέ μου σταυραετέ ν' αφήκεις τα φτερά σου;
πού πας κλωνί βασιλικό να πέσ' η μυρωδιά σου;
Πού πας γαϊτάνι να κρυφτείς και γκόλφι ν' αραχνιάσεις
και μαστραπά βενέτικε, να χάσεις τα λουλούδια;

Θρήνοι πόλεων

Πηγή: Guy Saunier, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Τα μοιρολόγια* (1999), σ. 262-266.

Βλ. και Ν. Ι. Πολίτου, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, ό.π., αρ. 203.

Παράλληλα κείμενα: Δημοτικό μοιρολόι.

• Η αντιστροφή του μοτίβου των ερωτήσεων προς τον νεκρό / χαμένο, στον Μπουνιαλή, όπου το μοτίβο χρησιμοποιεί η ίδια η «ετοιμοθάνατη» πόλη.

Όφου, πού 'ν' τόσοσ μου λαός, πού 'ν' τόσοι πλούσοι
ανθρώποι,

πού 'ν' οι δασκάλοι κ' οι σοφοί; (555, 23-24)

Όφου, ποιος να 'τον αφορμή, ποια τύχη ασβολωμένη,
γή ποιο τυφλό μελλούμενο, ποια τέχνη τυφλωμένη,
και σ' έφερε στα μέρη μου για την κακή μου μοίρα,
ποιοι ανέμοι σου* βοηθήσανε, ποια κύματα σ' εσύρα,

Θρήνοι πόλεων

Πηγή: Guy Saunier, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Τα μοιρολόγια* (1999), σ. 262-266.

Βλ. και Ν. Ι. Πολίτου, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, ό.π., αρ. 203.

Παράλληλα κείμενα: Δημοτικό μοιρολόι.

ποιο άστρο στράτα σου 'δειξε, ποιος άτυχος πλανήτης και σ' έβγαλε για λόγου μου εις το νησί της Κρήτης;
(553, 19-24)

(* Η πόλη εδώ απευθύνεται στον κατακτητή της)

Ο τελευταίος Θρήνος του Χάνδακα

Γεράσιμος Παλλαδάς, «Θρήνος της Κρήτης».

- Ο ποιητής καταγόταν από οικογένεια κληρικών του Χάνδακα. Πατριάρχης Αλεξανδρείας.

- **Παραϋμνογραφικό έργο.**

- Στις τρεις πρώτες στροφές παρατηρείται μία εκτενής παρομοίωση, αποτελούμενη από μικρότερες απλές παρομοιώσεις. Οι δύο πρώτες στροφές αποτελούν το «αναφορικό μέρος» και η τρίτη το «δεικτικό μέρος» της παρομοίωσης.

Ο τελευταίος θρήνος του Χάνδακα

Πηγή:
Άπαντα Χρίστου
Ν. Πέτρου-
Μεσογειίτη (1909-
1944), επιμ.
Πέτρος Ι.
Φιλίππου-
Αγγέλου,
Καλύβια, Έκδοση
Επιμορφωτικού
Συλλόγου
Καλυβίων, 1984,
σ. 123-158

Παράλληλα κείμενα: Γεράσιμος Παλλαδάς, «Θρήνος της Κρήτης».

Ω πώς αλλάσσουν τα πράγματα,
σαν ποταμού τα περάματα,
όπου πηγαίνουν
και δεν γιαγέρνουν
σαν της βροχής τα σταλάγματα!

Σαν τα λουλούδια ανθίζουν,σι,
σαν ξερά φύλλα ξεπέφτουν,σι
κάτω στα βάθη
και εις τ' ακάνθι
όπου, σαν πέσουν, σαπίζουν,σι.

Ο τελευταίος θρήνος του Χάνδακα

Πηγή: *Άπαντα Χρίστου Ν. Πέτρου-Μεσογειίτη (1909-1944).*

Παράλληλα κείμενα: Γεράσιμος Παλλαδάς, «Θρήνος της Κρήτης».

Έτζι είν' οι δόξες και πλούτη του
και οι τιμές και τα κάλλη του
του πλανεμένου
και σκοτισμένου
κόσμου και όλα τα θάρρη του.

.....

Κι άλλον σαν ξόμπλι μην πάρετε,
μόνον στο νουν σας να βάνετε
την δυστυχίαν
και την μωρίαν
της Κρήτης και να την κλάψετε. (στροφές 1-3, 6)

Ο τελευταίος θρήνος του Χάνδακα

Πηγή:
Άπαντα Χρίστου
Ν. Πέτρου-
Μεσογειίτη (1909-
1944).

Παράλληλα κείμενα: Γεράσιμος Παλλαδάς, «Θρήνος της Κρήτης».

Μα τώρα σαν πύργος έπεσεν,
σαν φως απ' άνεμον έσβησε
από μπροστά μας
κι από σιμά μας
και σαν νεκρός εξεψύχησε.

Σαν βρύσι αποξηράθηκε
σα δέντρον απομαράθηκε,
ώχω η καρδιά μου,
τα σωθικά μου
ω τι κακόν μάς εφέρθηκε!

•

Ο τελευταίος θρήνος του Χάνδακα

Πηγή:
Άπαντα Χρίστου
Ν. Πέτρου-
Μεσογειίτη (1909-
1944).

Παράλληλα κείμενα: Γεράσιμος Παλλαδάς, «Θρήνος της Κρήτης».

Κρήτης, πατρίς μου, τα τέκνα σου,
τ' ανεθρεμμένα πουλάκια σου,

εχωρισθήκαν

και 'σκοτωθήκαν

στα πυρωμένα χαντάκια σου. (στροφές 9-11)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 1: «Άποψη των ενετικών τειχών». Πηγή: <http://52dim-irakl.ira.sch.gr/perivallontika.files/irakliocity/enetika%20teixh.html>. Copyright.
- Εικόνα 2: «Άλλη άποψη των ενετικών τειχών». Πηγή: <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=heraclion>. Copyright.
- Εικόνα 3: «Αφίσα από ερασιτεχνική παράσταση του *Φορτουνάτου*». Πηγή: <http://www.cyprusevents.net/el/events/fortunato-marco-antonio-foscolo-nicosia-2010/>. Copyright.
- Εικόνα 4: «Φωτογραφία από την παράσταση του *Φορτουνάτου* στο Εθνικό Θέατρο το 2009». Πηγή: <http://www.n-t.gr/el/events/fortunatos/?rp=1>. Copyright.
- Εικόνα 5: «Το εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης του *Κρητικού Πολέμου* του Μπουνιαλή (1681)». Πηγή: <http://www.cretalive.gr/history/view/o-prodoths-tou-megalou-kastrou/108443>. Copyright.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 6: «Το Ρέθυμνο στις αρχές του 17ου αιώνα». Πηγή: <http://vivi.pblogs.gr/2011/03/to-rethymno-opws-htan-stis-arhes-toy-17oy-aiwna.html>. Copyright.
- Εικόνα 7: «Ο προμαχώνας Μαρτινέγκο». Πηγή: https://ws1.staff.teicrete.gr/tei/el/gen_plhrof/hrakleio/irakleio_simera.htm. Copyright.
- Εικόνα 8: «Η πύλη Ιησού (“Γεζού”)». Πηγή: <http://solareagle.blogspot.gr/2014/11/blog-post.html>. Copyright.
- Εικόνα 9: «Κωπηλάτες σε γαλέρα (τρισδιάστατη αναπαράσταση)». Πηγή: <http://thiva-nikolas.blogspot.gr/2013/09/16.html>. Copyright.
- Εικόνα 10: «Στόμιο πηγαδιού χαραγμένο από σκοινιά». Πηγή: <https://pampalaionero.wordpress.com/category/2-%E2%80%82κ-α-τ-ά-%E2%80%82μ-ο-ρ-φ-έ-ς/%E2%80%82-%E2%80%82blanc-verse/>. Copyright.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 11: «Ερείπια της αρχαίας πόλης της Κρήτης Γόρτυνος. Η «Γορτύνη» του *Ερωτόκριτου* δεν είναι η Γόρτυνα, αλλά ο Χάνδακας». Πηγή: http://ghinimatia.blogspot.gr/2011/03/blog-post_30.html. Copyright.
- Εικόνα 12: «Η αρχαία Αθήνα». Πηγή: http://www.logiosermis.net/2013/10/blog-post_8054.html#.VVwx90tGovA. Copyright.
- Εικόνα 13: «Χάρτης της πόλης των Χανίων κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας». Πηγή: <http://www.chania.gr/city/history-city/venetian-history.html>. Copyright.
- Εικόνα 14: «Χαλκογραφία της πόλης των Χανίων κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας». Πηγή: <http://www.chania.gr/city/history-city/venetian-history.html>. Copyright.

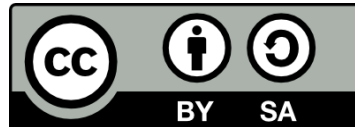
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναστασία Μαρκομιχελάκη. «Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία. Ενότητα 4^η: Εγκώμια και θρήνοι πόλεων (β' μέρος)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS363/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευθυμία Χ. Πέτκου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2014-15.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

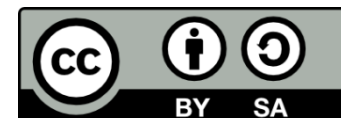

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

